

HÖGSKOLAN
Dalarna

Institutionen för hälsa och samhälle
Psykologi C
C-uppsats 10 p
HT-06

Syskonplaceringens betydelse för locus of control

Nicklas Banck och Adam Eriksson

Högskolan Dalarna
781 88 Borlänge
Tel vx 023-778000

NR C4/07

Examinator:
Lars Åberg

Handledare:
Lena Linde

SYSKONPLACERINGENS BETYDELSE FÖR LOCUS OF CONTROL

Nicklas Banck och Adam Eriksson

Skillnader mellan förstfödda och senarefödda är ett vanligt undersökningsobjekt, där välkända stereotyper finns. Förstfödda anses vara mer målinriktade, konservativa, ansvarstagande och kravfyllda, medan senarefödda ofta påstås vara tvungna att bryta mönster och är därför mer rebelliska och öppna för nya erfarenheter. Syftet med föreliggande studie var att undersöka syskonplaceringens påverkan på sättet att attribuera orsakerna till händelser och prestationer. Rotters locus of control-skala användes i en Internetbaserad enkät, till vilken en öppen annonsering nyttjades. Studien använde en inomfamiljsdesign och begränsades till att omfatta en traditionell kärnfamilj med biologiska föräldrar och enbart helsyskon. Hypotesen att förstfödda oftare än senarefödda styrs av inre locus of control kunde godtas. Resultatet visades i första hand gälla förstfödda män. Resultaten tros till största delen bero på föräldrarnas uppfostringsstil och olika ansvarsfördelning mellan syskon.

Nyckelord: Locus of control, syskonplacering, inomfamiljsdesign.

Abstract

Differences between firstborns and laterborns are a common field of research, where well-known stereotypes exist. Firstborns are considered to be more achieving, conservative, responsible and pressed by demands, whereas laterborns are often considered being forced to brake patterns and to therefore be rebellious and more open to new experiences. The aim of this study was to examine the impact of birth order on the way people attribute causes to events and achievements. Rotter's locus of control scale was used in an Internet based questionnaire, which was carried out with an open advertising. The study used a within-family design and was limited to include only traditional nuclear families with biological parents and full siblings only. The hypothesis that firstborns more often than laterborns are ruled by internal locus of control was accepted. The result mainly concerns firstborn males. This is mainly believed to be a result of parenting style and the way responsibility is divided between siblings.

Key words: Locus of control, birth order, within-family design.

Hur mycket påverkas vår personlighet och dem vi blir av den familjemiljö och roll vi har eller förväntas ha i densamma? Har exempelvis förstfödda personer gemensamma

karaktärsdrag som på ett eller annat sätt kan härledas till deras syskonplacering i familjen? Den allt stigande mångfalden av förekommande familjestrukturer i de flesta västerländska samhällen skapar frågetecken om vad som egentligen är en familj. Statistiska Centralbyrån (SCB, 2006) definierar de olika familjetyperna som: ”*ensamstående familj*, ensamstående kvinna eller man med hemmaboende barn, *ombildad familj*, sammanboende föräldrar där ett eller flera barn är enbart kvinnans eller enbart mannens inklusive eventuella gemensamma barn, och *traditionell kärnfamilj*, sammanboende föräldrar där alla hemmaboende barn är gemensamma (inkl. adoptivbarn)”. Enligt FN:s barnkonvention (1989) definieras barn som ”varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet.” I Sverige fanns det totalt år 2005 1,1 miljoner familjer med hemmaboende barn i åldrarna 0-17 år. Barn som bor i den traditionella kärnfamiljen minskar något, men minskningen är relativt liten och år 2005 bodde knappt 73 procent av barnen med båda sina ursprungliga föräldrar. I dessa traditionella kärnfamiljer finns i genomsnitt 1,81 barn, där 38 procent är ensam barn, 47 procent har ett syskon, 13 procent har två syskon och endast ett fåtal familjer har fyra barn eller fler (SCB, 2006).

Enligt Minuchin (1974) kan denna traditionella och mest förekommande familjetyp uppdelas i tre komplexa subrelationer. Den första, förälder-förälder subrelationen, handlar om två vuxna människor som bildar familj. Relationen avser de sociala systemen mellan de vuxna individerna. Den andra subrelationen bildas i och med födseln av det första barnet. Förälder-förälder relationen i en intakt familj måste nu lyckas med uppgiften att uppfostra och socialisera barnet tillsammans, utan att tappa det stöd som förälder-förälder subrelationen skall utgöra. Vid denna utökning av familjen tillkommer också två nya sociala system; moder-barn och fader-barn. Vid detta stadium finns två subrelationer och tre sociala system. Den tredje subrelationen, barn-barn, utvecklas vid födseln av ett syskon. Med denna fjärde familjemedlem finns det nu tre subrelationer och sex sociala system. Varje förälder med varje barn (fyra), föräldrarna inbördes (en) och mellan de två barnen (en).

Utöver dessa subrelationer och inbördes direkta påverkan hävdar Sanders (2004) att individer inte bara påverkas av sin egen relation med andra familjemedlemmar, utan även att relationerna mellan övriga familjemedlemmar påverkar individen och dess relationer med desamma. Den utökning av familjen som ett syskons födelse medför, påverkar relationen mellan föräldrar och barn. Det förstfödda barnet måste inte bara acceptera och förstå föräldrarnas relation med det nya barnet, utan även hur sin egen relation med övriga familjemedlemmar ändras. Enligt Adler (1958, refererad i Sanders, 2004) är ankomsten av ett nytt barn i familjen en traumatisk händelse för det förstfödda barnet, som dittills varit ensam om föräldrarnas uppmärksamhet. Dunn och Kendrick (1980, refererad i Sanders, 2004) menar att den största skillnaden för det förstfödda barnet är att relationerna inom familjen beträffande kvalitet och kvantitet ändras. Samma tid som föräldrarna spenderade med den förstfödda delas nu upp på två barn, och föds ett tredje barn delas samma tid upp på tre, osv. Även tiden respektive förälder spenderar med barnen ändras, då det är vanligt att fadern tar hand om den förstfödda och de arbetsuppgifter som tidigare gjordes av modern (Mendelson, 1990).

Föräldrarna kan, i de ovan beskrivna relationerna, på många sätt påverka sina barns framtida benägenhet att utveckla egenskaper och beteenden. T.ex. kan föräldrarnas brist

på förmåga att avstyra skärmytslingar och bråk mellan syskonen leda till att barnen får ökade konflikter, aggressivitet och antisocialt beteende utanför hemmet (Garcia, Shaw, Winslow & Yaggi, 2000, refererad i Carlson, Martin & Buskist, 2004). Om föräldrarna heller inte visar en lika stor känslighet för alla barnens behov leder detta till ökade konflikter mellan syskonen (Brody, 1998, refererad i Carlson et al., 2004). Men syskonrelationer är inte bara karaktäriserade av konflikter. De skänker även varandra positiva känslor och stödjer varandra socialt (Vandell, 2000), och det yngre syskonet ser också upp till det förstfödda och använder det som en förebild, vilken den imiterar (Abramovitch, Corter & Pepler, 1980). Att vara ett syskon är en socialt konstruerad relation, och inte bara ett biologiskt faktum (Edwards, Hadfield, Lucey & Mauthner, 2006).

De förändringar och skillnader i familjemiljön som uppstår då ett förstfött barn får ett syskon, och hur detta verkar på respektive barn beroende på dess syskonplacering, har länge varit föremål för många teorier och studier om personlighetsskillnaders eventuella uppkomst. Redan 1874 påstod sir Francis Galton (1874) att framgångsrika brittiska vetenskapsmän i större utsträckning var förstfödda. Etthundratjugotvå år senare utgav Frank J. Sulloway (1996) boken "Born to rebel", i vilken han redovisar en meta-analys av 196 studier av syskonplacering och personlighet, som han undersökt med "Big Five" (se Goldberg, 1990). Big Five är en fem-faktoriell personlighetsmodell, i vilken ingår: neuroticism (emotionell stabilitet), extraversion (social/utåtriktad), openness (öppenhet/nyfikenhet), agreeableness (vänlighet/pålitlighet), conscientiousness (samvetsgrannhet/målmedvetenhet). Sulloway konstaterade i sin meta-analys att förstfödda var mer konforma, traditionella, ansvarsfulla, organiserade, pålitliga, målinriktade och har lättare att identifiera sig med föräldrarna, men även vara mer avundsjuka, oroliga, neurotiska, rädda och stressade än senarefödda, som istället tenderade att vara mer sympatiska, hjälpsamma, samarbetsvilliga, rebelliska och öppna för nya erfarenheter.

Sulloway presenterade en sorts Darwinistisk förklaringsmodell till sina slutsatser i boken. Han utgick ifrån att syskonkonkurrens och rivalitet är vida spridd inom många fågel- och djurarter, där dessa avkomor uppvisar skillnader beroende på i vilken ordning de fötts eller kläckts. Denna konkurrens och rivalitet för överlevnad som då startar finns enligt Sulloway också hos människor, där kampen handlar om föräldrarnas uppmärksamhet och ifrågakommande storlek på investering i respektive barn. Födelseplaceringen är en av många faktorer som påverkar hur konkurrensen uttrycks och vilka strategier som syskonen tillämpar. Dessa strategier uppstår därför att det finns en skillnad i ålder, status i familjen, och fysisk storlek och styrka. Ur överlevnadssynpunkt försöker därför den förstfödda vidmakthålla den tidigare hierarkin och försvara sina tillskansade resurser och bevara "status quo" i familjen och därav karaktäriseras av en konservativ och dominant personlighet, där de också i större utsträckning identifierar sig med föräldrarna och har en större motivation och krav på sig att uppfylla dessas förväntningar. De senarefödda söker sig istället till andra nischer, intressen och sociala attityder, inom vilka de har mindre konkurrens från den förstfödda och istället själv kan vara framgångsrik. Den senarefödda måste försöka bryta den förstföddas dominans och karaktäriseras därför av Sulloway som mer rebellisk, och inte rädd för nya erfarenheter eller att bryta mönster. Det är alltså en konkurrens om föräldrarnas kärlek och investeringar, och därmed en större chans till överlevnad, som

detta överlevnadsperspektiv anser vara orsaken till de många, av Sulloway påvisade, skillnader i personlighet beroende på syskonplacering.

En del biologiskt orienterade förklaringar och teorier om syskonplaceringens betydelse för personlighetsutvecklingen säger att de förutspådda syskonskillnaderna beträffande senarefödda mäns egenskaper tenderar att påminna om många generellt sett kvinnliga personlighetsdrag. Det vore därför otroligt att tänka sig att denna iakttagelse enbart skulle ha psykosocialt ursprung och inte påverkas av biologiska orsaker (Beer & Horn, 2000). Beer och Horn testade denna hypotes genom att undersöka både biologiska syskon och biologiskt förstfödda adoptivbarn, som vuxit upp i en annan syskonposition. Resultaten indikerade att uppväxtpositionen hade en liten inverkan på personligheten, med undantag för den förutspådda förstfödda egenskapen samvetsgrann/målinriktad (conscientiousness), som inte anses vara könsrelaterad. En biologisk förklaring är att modern, vid havande av ett manligt foster, utvecklar en antigen som leder till en förändrad hjärnutveckling på fostret (Blanchard, 2001; Blanchard et al., 2002). Enligt detta synsätt, och till skillnad från Sulloway, skulle en senarefödd bror till en förstfödd syster ändå betraktas som förstfödd, då modern inte utvecklat denna antigen vid bärande av ett foster av samma kön som sig själv. Denna förevarande biologiska påverkan på manliga foster ökar också oddsen för senarefödda män att bli homosexuella, eller få ett mer feminint beteende, om modern tidigare fött många pojkar, som alltså medfört att denna antigen aktiverats och startat en immunitetsrespons med bildande av antikroppar som påverkar fostrets utveckling och födelsevikt (Blanchard et al., 2002).

Sulloways konklusioner och efterforskning har varit föremål för ett flertal replikeringar där blandade slutsatser och verifieringar gjorts. Freese, Powell och Steelman (1999) fann inget stöd för Sulloways teorier och ansåg istället att, de av Sulloway mindre betydande variablerna: kön, ras, social klass och familjestorlek, skulle vara mer relaterade till sociala attityder än syskonplacering. Andra studier har testat och påvisat att endast vissa delar av "Big Five", och dess innehållande personlighetsmodeller, som Sulloway utgick ifrån, kan godtas (Jefferson, Herbst & McCrae, 1998; Phillips, Bedeian, Mossholder & Touliatos, 1988; Pulakos, 1987; Zweigenhaft, 2002) eller helt förkastas (Guastello & Guastello, 2002; Harris & Morrow, 1992; Kessler, 1991; Parker, 1998).

Michalski och Shackelford (2002) replikerar Sulloways studier genom att använda två grupper, där den ena bestod av helt genetiska syskon och den andra av mixade syskon (halv- styv- eller adoptivsyskon). Resultatet visade att förstfödda, i de båda grupperna totalt och för den genetiska syskongruppen, var mindre sympatiska och hjälpsamma (agreeableness), vilket stödjer Sulloways fynd. Till skillnad från Sulloway visades dock ett positivt samband mellan förstfödda och öppenhet för upplevelser och erfarenheter. Men separerades grupperna gav bara den mixade gruppen en signifikans för det aktuella personlighetsdraget, vilket kan förklaras av att förstfödda i denna grupp får halv- och styvsyskon som tvingar dem till en ändring av strategi och bli mer öppna för att kunna klara av den nya familjekonstellationen, där en ny styvförälder kan ha större intresse i sina egna barn. Sulloway hävdar också att det finns en skillnad i sexuell strategi beroende på syskonplacering. I denna använde senarefödda en mer kortsiktig strategi och förstfödda den motsatta. Michalski och Shackelford (2001) fann dock ingen skillnad med avseende på sexuell strategi mellan dessa syskonpositioner. Senarefödda

önskade däremot fler framtida sexpartners än förstfödda, vilka istället ville ha barn vid en tidigare ålder än senarefödda. Dessa indikationer kan emellertid påminna om och eventuellt relateras till den förutspådda hypotesens möjliga signifikans.

Ett flertal studier har också givit stöd till Sulloways teori om överlevnadsperspektivet och syskonplaceringens olika nischer (Saad, Gill & Natarajan, 2005; Salmon & Daly, 1998). Eckstein (2000) har i en meta-analys kartlagt de mest återkommande signifikanta karaktärsdrag som påvisats finnas hos individer med avseende på syskonplacering, och där dessa kännetecken starkt påminner om Sulloways slutsatser av desamma. Förstfödda visade sig oftast vara mer högpresterande, ha högre IQ, ha större framgång i studier/mindre problem i skolan, ha högre motivation och vara mer målinriktade. Yngre syskon uppvisade istället oftare att vara mer sociala och empatiska. Andra kategoriseringar av yngre syskon (McGoldrick & Gerson, 1985) påminner också om Sulloways tes om senarefödda som de mest rebelliska i familjen, då de också påstås vara mer bekymmerslösa, vana att bli omhändertagna, mindre ansvarsfulla och ofta ha mindre respekt för auktoriteter och konventioner. De förstföddas mer drivande karaktärsdrag har också medfört en högre representation på statusfyllda yrken och positioner i samhället (Bradley & Mims, 1992), men där detta även kan vara till stora nackdelar, då risken för stress och hjärtproblem signifikant funnits vara större för förstfödda i jämförelse med senarefödda (Ivancevich, Matteson & Gamble, 1987; Phillips, Long & Bedeian, 1990).

Paulhus, Trapnell och Chen (1999) menar att de flesta studier som inte lyckats hitta några signifikanta skillnader i personlighet beroende av syskonplaceringen har använt sig av en mellanfamiljsdesign, där de undersökta individerna som jämförts kommer från olika familjer. Används istället en inomfamiljsdesign, där undersökningsdeltagarna kommer från samma familj, minskas felkällorna och en signifikant skillnad kan påvisas (Paulhus et al., 1999). Beck, Burnet och Vosper (2005) ger stöd till Sulloway och Paulhus och påpekar också att sampelstorlekarna kraftigt kan reduceras vid en inomfamiljsdesign i jämförelse med en mellanfamiljsdesign. Vid denna inomfamiljsdesign konstaterades, i linje med Sulloways uppställda personlighetsskillnader, också en signifikant skillnad mellan förstfödda och senarefödda (Beck et al., 2005; Paulhus et al., 1999). Även flertalet studier som hävdar att en skillnad i intelligens med avseende på syskonplacering existerar (Zajonc, 2001, refererad i Beck et al., 2005) har replikerats med en inomfamiljsdesign, där ingen skillnad kunnat konstateras, vilket bevisar inomfamiljsdesignens överlägsna validitet (Rodgers, Cleveland, van der Oord & Rowe, 2000; Rodgers et al., 2001; Wichman, Rodgers & MacCallum, 2006).

Locus of control

Locus of control (saknar ändamålsenlig svensk översättning, varför detta begrepp kommer att användas) har sin grund i den sociala inlärningsteorin och begreppet utarbetades av Julian B. Rotter (1966). Locus of control handlar om var människor tillskriver och attribuerar orsakerna till prestationer och händelser som uppstår i sina liv. Dessa händelser och generella förväntningar kan dels uppfattas ske genom ett direkt samband mellan individens egna handlingar (inre locus of control), eller dels upplevas vara påverkat och kontrollerat av krafter utanför individens kontroll, såsom tur, chans, öde, andra mer mäktiga personer eller på annat sätt gjort orsakssambandet så komplext

att händelserna inte på ett klart sätt kan härledas till individens eget beteende eller förmåga (yttre locus of control). Trots denna definition och starka polarisering bör inte locus of control ses som en dikotomi, utan mer som en skala (I-E scale), där dessa båda skilda attributionsmodeller tillämpas mer eller mindre av respektive individ och anses alltså vara inlärda i enlighet med den sociala inlärningsteorin, där beteenden förstärks och förväntningar lärs in. I en experimentsituation med exempelvis en hund som oavsett eget beteende ges slumpmässig förstärkning i form av mat, sker en annan typ av inlärning än där subjektet själv känner att sitt eget beteende bestämmer om förstärkningen ska ske eller inte. Det är således annorlunda att lära in under omständigheter av "skicklighet" än under omständigheter av "chans", där subjektet upplever att det inte själv kan styra och påverka vad som sker. Rotter ansåg också att det finns starka bevis för att en person som attribuerar enligt inre locus of control, och därmed i större utsträckning tror sig kunna påverka sitt eget öde, att vara mer aktiv i att söka information och kunskap om de situationsbundna problem som kan uppstå i framtiden, att också förbättra sin omgivande miljö, sätter ett större värde på förstärkning som gäller skicklighet och prestation, generellt mer inbegripen i sina förmågor, och vara mer motståndskraftig mot utstuderade påtryckningar. Schermerhorn (1986) konstaterade också att människor oftare tenderar att tillskriva positiva händelser till inre locus of control och negativa händelser till yttre locus of control.

Senare studier har givit stöd åt Rotters teorier och visat att inre locus of control och grundläggande självkänsla korrelerar positivt (Enger, Howerton & Cobbs, 1994; Johnson, 2002). Ett flertal studier har även påvisat att yttre locus of control ökar risken för negativa konsekvenser. Exempelvis har patienter som kliniskt diagnostiserats med olika allmänna oro, ångest och depressionstörningar visat sig attribuera oftare till yttre omständigheter (Kennedy, Lynch & Schwab, 1998). Liknande fynd har påträffats hos yngre studenter där depressiva symptom, dåligt självförtroende och yttre locus of control alla är oberoende signifikant associerade med självmordsbenägenhet (Martin, Richardson, Bergen, Roeger & Allison, 2004). Ett flertal andra studier bekräftar också denna slutsats; att ett oftare attribuerande till yttre omständigheter eller en avsaknad av inre locus of control leder till olika psykologiska problem såsom dåligt självförtroende, dålig självkänsla och därmed ökad risk för depression och självmordsbenägenhet (Evans, Owens & Marsh, 2005; Petrosky & Birkimer, 1991; Pokrajac-Bulian & Zivcic-Becirevic, 2005; Presson & Benassi, 1996). Tavis och Bok (1997) undersökte i en studie över fyra år vilket av depression och locus of control som hade störst inverkan på det andra. Det kunde då konstateras att yttre locus of control i större utsträckning påverkade depression än tvärtom. Andra resultat, exempelvis att varken problem i skolan eller ökade risker för psykologiska problem med avseende på yttre locus of control har något samband, har också påträffats (Mamlin, Harris & Case, 2001; Paruch et al., 2006).

Invändningar finns i detta avseende också gällande locus of controls validitet som mätinstrument. Rotters yttre locus of control-alternativ anses vara av mer negativ karaktär än det inre dito. Deprimerade individer tros därför ge mer respons på denna negativa ton än det yttre attributionsfaktumet i frågan (Lamont, 1972, refererad i Presson & Benassi, 1996). Även den tredimensionella, av Levenson vidareutvecklade, locus of control-skalan (se Presson, Clark & Benassi, 1997), där den yttre attributionsmodellen delats upp i två delar; "chans" och "powerful others", har varit ifrågasatt beträffande just denna uppdelning, då de tre dimensionerna anses stå i

inbördes förhållande till varandra och därför inte helt kan hanteras och statistiskt adekvat beräknas separat (Petrosky & Birkimer, 1991; Presson & Benassi, 1996).

Även om inre locus of control tenderar att öka med åldern (Chubb & Fertman, 1997; Gomez, 1997; Taris & Bok, 1997) är föräldrarnas attityd, involvering och uppfostringsstil under de 16 första levnadsåren viktiga faktorer för att också öka barns chanser att utveckla ansvarstagande och mer inre locus of control, och därmed sin tro på sin egen förmåga och vara mindre i riskzonen för att i framtiden få uppleva depressionskänslor (Taris & Bok, 1997). Under denna utveckling kan könsskillnader i locus of control uppkomma (Pokrajac-Bulian & Zivcic-Becirevic, 2005). Män tenderar att ha högre inre locus of control, och detta tros bero på de skillnader som finns mellan kvinnors och mäns socialisation i samhället, inom vilken Eccles (1987) anser att en sådan för kvinnor är att vara passiv och ha en liten motivation till prestation och konkurrens (yttre locus of control), medan den för män i större utsträckning innebär den motsatta strävan, d.v.s. att vara tävlingsinriktad och uppnå resultat på egen förmåga (inre locus of control). Andra studier har dock inte funnit några signifikanta könsskillnader i locus of control (Chubb & Fertman, 1997; Furnham & Greaves, 1994).

Inom en familj utvecklar förstfödda oftare en inre attributionsmodell än senarefödda, vilket kan härledas till de inlärda rollerna beroende på syskonplacering (Phillips & Phillips, 1994; Phillips & Phillips, 2000). De påstådda personlighetsdragen för förstfödda (Suloway, 1996) tenderar också att påminna om de personlighetsegenskaper som Rotter (1966) tillskriver en individ med inre locus of control. *Syftet med föreliggande studie var att med ett locus of control-test undersöka syskonplaceringens inverkan på sättet att attribuera, där hypotesen är att förstfödda i större utsträckning styrs av inre locus of control än senarefödda.* Med anledning av de många familjekombinationer som finns, och de många inverkan faktorer som följer med detta faktum, begränsades studien att omfatta traditionell kärnfamilj med biologiska föräldrar och enbart helsyskon. För att också få ett inbyggt skydd mot faktorer såsom social klass, familjestorlek etc. och i enlighet med tidigare studiers förespråkande av en inomfamiljdesign (Beck et al., 2005; Guastello & Guastello, 2002; Paulhus et al., 1999; Rodgers et al., 2000; Rodgers et al., 2001; Saraglou & Fiasse, 2003; Wichman et al., 2006) testades också, inom ramen för en ordinarie mellanfamiljsundersökning, ett administrationsförfarande för att genomföra en sådan design. En skillnad från flera andra inomfamiljsundersökningar, där enbart ett syskon från varje familj fått ranka och uppskatta dels sig själv och dels sitt syskon, är att i den föreliggande undersökningen ombads två syskon från samma familj fullgöra lika enkäter, där varje individ enbart svarat för sig själv. Eventuella könsskillnader och åldersskillnader kontrolleras också.

Metod

Undersökningsdeltagare

Undersökningsdeltagare var män och kvinnor som är över 16 år och uppväxta med båda biologiska föräldrarna och enbart med biologiska/biologiskt helsyskon. Sextonårsgränsen valdes i enlighet med Taris' och Boks (1997) teori om föräldrarnas viktiga inverkan på sina barn under detta åldersintervall. Eftersom en urvalsram för populationen saknas konstruerades en Internetbaserad enkät på en egen webbplats, till

vilken användes en öppen annonsering efter undersökningsdeltagare. Denna annonsering gjordes på Internetforum, hemsidor och via e-post. Totalt svarade 156 personer på enkäten, varav 21 enkätsvar exkluderades p.g.a. att undersökningsdeltagaren inte uppfyllde minimiåldern eller de efterfrågade biologiska uppväxtkraven. Inom detta totalantal fanns 34 kompletta syskonpar, vilka bestod av 6 ”förstfödd man-senarefödd man”, 10 ”förstfödd man-senarefödd kvinna”, 10 ”förstfödd kvinna-senarefödd kvinna” och 8 ”förstfödd kvinna-senarefödd man”, där dessa hade en genomsnittlig åldersdifferens mellan syskonen på 4,4 år (SD = 1,9, range 1-8). Det totala samplet bestod av totalt 135 användbara enkätsvar, inom vilka det alltså fanns 68 personer vars syskon också deltagit och därmed kunde dessa data också ingå i inomfamiljsundersökningen. Det var således ett bortfall till denna på 67 personer, vars biologiska helsyskon ej svarat på enkäten. Dessa individers enkätsvar beräknades, förutom i det totala samplet, också i en mellanfamiljsundersökning.

Tabell 1. Deskriptiva data över undersökningsdeltagarnas antal och medelålder (och standardavvikelser).

	Förstfödda			Senarefödda			Totalt		
	M	SD	Antal	M	SD	Antal	M	SD	Antal
Inomfamilj									
Män	28,7	9,1	16	24,9	9,2	14	26,9	9,2	30
Kvinnor	30,5	9,8	18	25,6	9,0	20	27,9	9,6	38
Totalt	29,6	9,4	34	25,3	8,9	34	27,5	9,4	68
Mellanfamilj									
Män	26,3	6,0	14	26,4	8,3	19	26,3	7,3	33
Kvinnor	27,4	9,3	14	27,2	9,4	20	27,3	9,2	34
Totalt	26,9	7,7	28	26,8	8,8	39	26,8	8,3	67
Totala samplet									
Män	27,6	7,8	30	25,7	8,6	33	26,6	8,2	63
Kvinnor	29,2	9,5	32	26,4	9,1	40	27,6	9,4	72
Totalt	28,4	8,7	62	26,1	8,8	73	27,1	8,8	135

Åldern i det totala samplet varierade mellan 16 år och 58 år, i mellanfamiljsundersökningen mellan 16 år och 49 år, och i inomfamiljsundersökningen mellan 16 år och 58 år. Deltagandet i undersökningen var frivilligt och anonymt, dvs. ingen annan personlig information än ålder, kön och syskonplacering efterfrågades och avsändarinformationen var inte möjlig att spåra.

Material och procedur

En Internetbaserad enkät konstruerades med hjälp av Macromedia Dreamweaver 4.01 och lades sedan upp på en separat webbplats under en månads tid (<http://www.beteendevetenskap.com>). Detta val av undersökningsförfarande användes för att förbättra administrationen av enkätkorrespondensen, dels mellan undersökningsdeltagarna internt och dels gentemot undersökningsledarna. Undersökningsdeltagarnas anonymitet och frivillighet förstärks och metoden utarbetades också för att pröva själva undersökningsuppläggets genomförbarhet.

Enkäten (Appendix B) som användes var Rotters "Locus of Control, I-E scale" (1966). Denna enkäts originalutförande översattes av författarna från engelska till svenska. "Backtranslation" användes för att säkerställa att det ursprungliga syftet med respektive fråga bevarades. I den personliga, första delen av enkäten efterfrågades undersökningsdeltagarnas ålder, kön, syskonplacering och en bekräftande fråga om de växt upp med helsyskon och båda sina biologiska föräldrar. Enkäten bestod i övrigt av totalt 29 frågor, varav sex var s.k. "fillers", vilka var inkluderade av Rotter för att göra syftet med testet mera tydligt. Totalt kunde poängsumman variera mellan 0 och 23 poäng, där ju högre erhållen poäng en undersökningsdeltagare fick desto mer indikerade detta på en yttre locus of control-orientering och vice versa. Varje fråga bestod av två svarsalternativ, där det yttre locus of control-alternativet gav en poäng och den inre orienteringen gav noll poäng. Undersökningsdeltagaren ombads ta ställning till dessa och välja för varje uppgift det alternativ som man samtyckte med mest. Exempel på frågor som ingick i enkäten var:

- Många gånger känner jag att jag har lite inflytande över de saker som händer mig.
- Det är en omöjlighet för mig att tro att tillfälligheter och tur spelar en betydande roll i mitt liv.
- Vad beträffar globala beslut är de flesta av oss offer för krafter vi varken kan förstå eller kontrollera.
- Genom att aktivt delta i politiska och sociala angelägenheter kan folket kontrollera världshändelserna.

Webbplatsens index-sida informerade besökaren om den föreliggande syskonstudien och vilka kriterier som eftersöktes på undersökningsdeltagarnas uppväxtförhållanden (Appendix A). För att inte påverka att undersökningsdeltagarnas svar skulle präglas av förväntningar och stereotyper angavs ingen information om vad syskonstudien syftade till att undersöka eller om de hypoteser som låg till grund för densamma. För att möjliggöra att två syskon från samma familj svarade, och för att en identifikation mellan dessa syskonpar skulle kunna ske, ombads varje undersökningsdeltagare efter enkätens slutförande att fylla i en egen påhittad "syskonkod". För att också säkerställa att hela enkäten fyllts i, och ett komplett svar skickas in, applicerades ett java-script på enkätsidan med just detta syfte. De korrekt ifyllda enkäterna skickades efter denna verifiering vidare genom ett formmail-script till ett separat e-postkonto, som enbart tillträdades och administrerades av undersökningsledarna. Den efterföljande bekräftande sidan (Appendix C) tackade undersökningsdeltagarna för deras medverkan och informerade hur den enskilde undersökningsdeltagaren skulle gå till väga för att

meddela sitt respektive syskon länken till enkäten och den eget angivna personliga ”syskonkoden”. Detta skedde genom ett e-postformulär där undersökningsdeltagaren fick ange sin ”syskonkod”, sitt eget namn, sin egen e-postadress och sitt syskons e-postadress, till vilken ett e-postmeddelande då skickades med en standardiserad information (Appendix D) och respektive syskonpars ”syskonkod”. I det standardiserade informationsmeddelandet ombads syskonet att klicka på den medföljande länken till enkäten och därefter fylla i denna tillsammans med ”syskonkoden”. E-postformuläret, och dess innehållande information som skickas mellan syskonen, kunde endast ses av mottagaren av meddelandet, dvs. syskonet. Undersökningsledarna kunde dock notera och kontrollera att det skickades vidare, men inte vilken information detsamma innehöll. Formuläret för vidarebefordran till syskonet programmerades med hjälp av PHP (HTML-inbäddat server-side scriptspråk, PHP: Hypertext Preprocessor), och även här applicerades ett script för att säkerställa att undersökningsdeltagarna fyllde i alla nödvändiga fält korrekt. När två syskon fyllt i enkäten och skickat in dessa genom webbplatsens serverscript kunde svaren analyseras och paras ihop i det separata e-postkontots inkorg.

Databearbetning

De sammanställda resultaten analyserades i statistikprogrammet SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) version 12.0. Två-vägs ANOVA beräknades för att kontrollera de eventuellt föreliggande könsskillnaderna och för att jämföra mellan först- och senarefödda. Ett Tukey HSD Post Hoc test användes för att jämföra mellan alla kombinationer av kön och respektive syskonplacering. I inomfamiljsdesignen genomfördes en två-vägs ANOVA, där variationen mellan och inom familjerna undersöktes. Pearsons korrelationskoefficient användes för att beräkna korrelationen mellan locus of control och ålder.

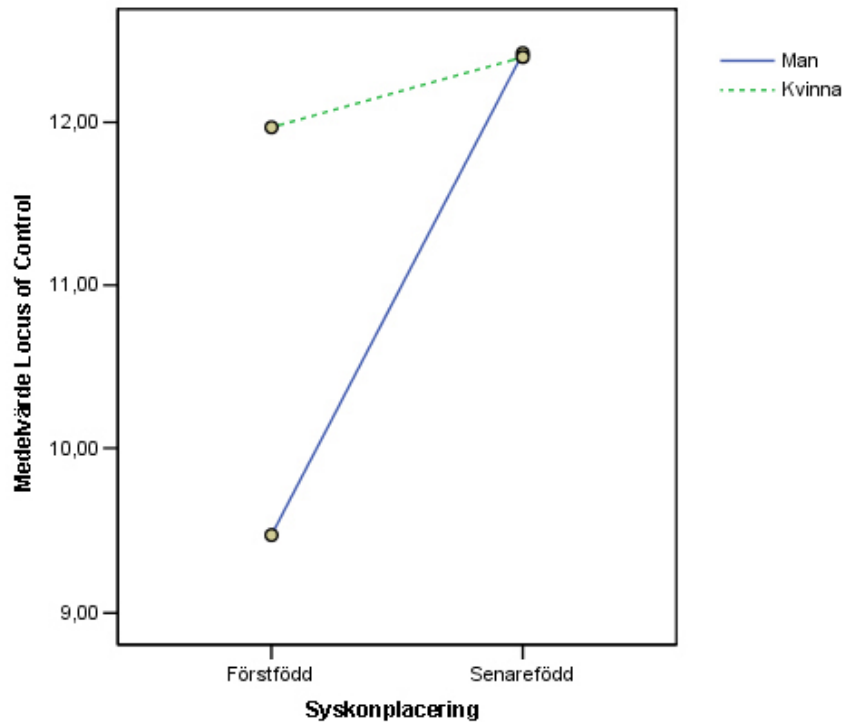
Resultat

Totala samplet

Tabell 2. Deskriptiv statistik av medelvärden (och standardavvikelser) i locus of control, totalt och för män och kvinnor och respektive syskonplacering.

	Förstfödda (n = 62)		Senarefödda (n = 73)		Totalt (N = 135)	
	M	SD	M	SD	M	SD
Män (n = 63)	9,47	4,3	12,42	3,6	11,02	4,2
Kvinnor (n = 72)	11,97	3,6	12,40	4,1	12,21	3,9
Totalt (N = 135)	10,76	4,1	12,41	3,9	11,65	4,1

En två-vägs ANOVA, med syskonplacering och kön som oberoende variabler och locus of control som beroende variabel, visade en signifikant skillnad mellan förstfödda och senarefödda ($F_{(1,131)} = 6.230$, $p = .014$). Ingen signifikant skillnad mellan könen ($F_{(1,131)} = 3.331$, $p = .07$), eller en interaktion mellan syskonplacering och kön ($F_{(1,131)} = 3.463$, $p = .065$), kunde konstateras.

Figur 1. Interaktionsgraf mellan syskonplacering, kön och locus of control.

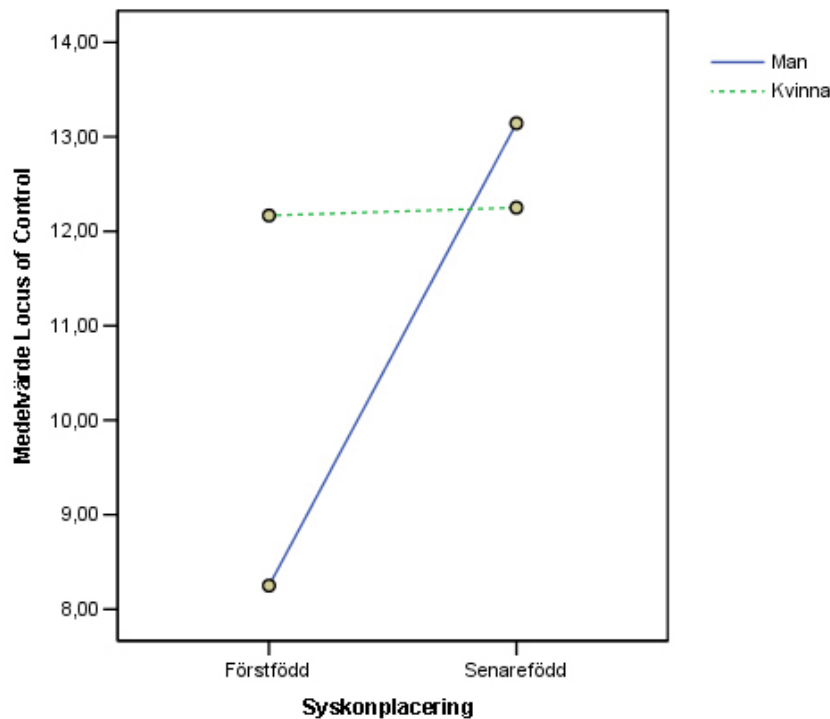
Vid uppdelning och beräkning av alla kön- och syskonkombinationer med ett Tukey's HSD Post Hoc test visades enbart en signifikant skillnad i medelvärde i locus of control mellan förstfödda män och senarefödda män ($p = .017$), och mellan förstfödda män och senarefödda kvinnor ($p = .013$).

En korrelationsberäkning på hela samplet ($N = 135$) visade ett negativt samband mellan locus of control och ålder ($r = -.421$, $p < 0.01$).

Inomfamiljsundersökningen

I inomfamiljsundersökningen visade en två-vägs ANOVA, med syskonplacering som oberoende variabel, familj som random-faktor och locus of control som beroende variabel, en signifikans för familj ($F = 2.179$, $p = .014$) och en signifikant skillnad mellan förstfödda och senarefödda ($F_{(1,33)} = 8.826$, $p = .006$). En två-vägs ANOVA, med kön och syskonplacering som oberoende variabler och locus of control som beroende variabel, visade på hela inomfamiljssamplet en signifikant interaktion mellan kön och syskonplacering ($F_{(1,64)} = 6.669$, $p = .012$), (se figur 2). Vid uppdelning och beräkning av alla kön- och syskonkombinationer med ett Tukey's HSD Post Hoc test visades att

enbart förstfödda män var signifikant åtskiljda från senarefödda män ($p = .004$), senarefödda kvinnor ($p = .014$), och även från förstfödda kvinnor ($p = .02$).

Figur 2. Interaktionsgraf mellan syskonplacering, kön och locus of control.

En korrelationsberäkning på hela inomfamiljssamplet ($N = 68$) visade ett negativt samband mellan locus of control och ålder ($r = -.505$, $p < 0.01$).

Mellanfamiljsundersökningen

En två-vägs ANOVA, med syskonplacering och kön som oberoende variabler och locus of control som beroende variabel, visade ingen signifikans för syskonplacering och kön, eller en interaktion mellan dessa.

Diskussion

Syftet med föreliggande studie var att undersöka syskonplaceringens påverkan på sättet att attribuera orsakerna till händelser och prestationer. Detta undersöktes med Rotters locus of control-skala, och hypotesen var att förstfödda skulle styras av mer inre locus of control i jämförelse med senarefödda, vilken också kunde godtas. Detta bekräftar i linje med tidigare studier att förstfödda styrs av en mer inre attributionsmodell (Phillips & Phillips, 1994; Phillips & Phillips, 2000), och därigenom kan karaktäriseras av att vara mer ansvarsfulla och tror mer på sin egen förmåga än senarefödda. Detta kan också förklaras bero på att föräldrarnas förväntningar och krav på det äldsta barnet är större och att den förstfödda oftast får ta och känner ett ansvar för de yngre syskonen och

familjen i stort. De anammar också oftare föräldrarnas åsikter, intressen och går deras ärenden (Sulloway, 1996). Senarefödda är å andra sidan ofta i ett intellektuellt och fysiskt underläge gentemot den förstfödda, vilket kan påverka det generella självförtroendet och känslan av att kunna påverka riktningar i livet. Om den förstfödda, enligt Sulloways överlevnadsteori, anammar ett dominant beteende för att säkerställa sin uppnådda position och status i familjen, och därigenom ofta bestämmer, kan alltså den senarefödda känna hopplöshet och vara tvungen att acceptera sitt underläge. Samma sak kan hända i de fall det yngre syskonet använder det äldre som en förebild att imitera och märker att det är svårt att uppnå samma nivå. Detta kan leda till att senarefödda utvecklar ett sämre självförtroende än förstfödda, och därigenom en större avsaknad av inre locus of control (Enger et al., 1994; Johnson, 2002).

Föräldrarnas uppfostringsstil och investering i respektive barn kan också inverka på personlighetsutvecklingen. Om pappan oftare uppvisar en kärleksfull och omtänksam uppfostran tenderar barnen att styras av mer inre locus of control, medan samma involvering från mamman tycks leda till mer yttre locus of control – oberoende av barnets kön (Taris & Bok, 1997). Detta kan bero på att pappans involvering i barnen ofta kan bestå av att uppmuntra sin avkomma till att vara självständig och målinriktad, medan mamman ofta får ge stöd och support när olika saker har gått dåligt. Detta kan alltså betyda att faderns uppmuntrande investering ökar barnens känsla av kontroll, medan mammans oftare förekommande stil av tröstande karaktär inte leder till en sådan konsekvens. Däremot förebygger båda föräldrarnas kärleksfulla engagemang depressionskänslor hos barnen. En av barnen uppfattad positiv verbal föräldrakommunikation i hemmet leder också till att barnen styrs mer av inre locus of control och har högre självkänsla (Enger et al., 1994).

Sulloways överlevnadsteori om först- och senareföddas inre konkurrens och olika nischer har sin grund i erhållen mängd uppmärksamhet och investering från föräldrarna, där dessa kan tendera att favorisera den förstfödda. Detta kan ha sin grund i att konkurrensen om föräldrarnas kärlek har varit en viktig drivkraft i människans evolution, precis som beslut från föräldrar att investera i sin avkomma. Före 1800-talet överlevde bara hälften av alla barn barndomen, och skillnader i föräldrars förmåner, förmedlat i näring och hälsovård, påverkade vilka barn som skulle nå vuxen ålder. Sulloway påstår att om föräldrarna har små resurser tenderar dem att investera mera i ett av sina barn, vanligtvis sitt förstfödda. Detta kan styrkas av att familjesocialisationen kan forma en förstfödd till högre akademisk prestation relativt en senarefödd, även då den senarefödda skulle vara mer intellektuellt begåvad (Pfouts, 1980).

Resultatet i den föreliggande studien visade dock vid en syskon- och könsuppdelning, att denna skillnad i syskonplacering, och dess verkan som oberoende variabel på locus of control, bara skulle gälla förstfödda män, vilket kan vara intressant att notera och diskutera utifrån en könsskillnad i socialisationen. Denna skillnad kan alltså ha sin grund i Eccles' (1987) syn på hur kvinnors och mäns socialisation skiljer sig åt, där kvinnor ofta kan bli mer passiva och ha lägre drivkraft till egen prestation och konkurrens, och män formas till en mera tävlings- och resultatnriktad prestation baserad på egen förmåga. Pefley (1987) påvisade att kvinnor med yttre locus of control var signifikant associerade med större fientlighet. Detta skulle bero på att kvinnor, till skillnad från män, inte förväntas i socialisationen uppvisa aggressivitet och fientlighet,

och därför skulle dessa känslor vara uppbundna och medföra att de oftare än de mer ”fria” männen uppfattar världen som orättvis, svår och okontrollerbar. Andra förklaringar till könsskillnader i locus of control kan enligt Pokrajac-Bulian och Zivcic-Becirevic (2005) vara att kvinnor påverkas mer av andra typer av krav än män. Exempelvis kan det sociala trycket att vara smal uppfattas av kvinnor som ett opåverkbart fenomen som medför yttre locus of control och en generellt sett lägre självaktning och självförtroende än män. Föräldrar visar också en större auktoritär kontroll mot förstfödda pojkar än flickor (Rosenberg & Hyde, 1993).

Respektive förälder kan även påverka söner och döttrar på olika sätt. Enligt Chalfant (1994) uppfattar båda könen sig vara mer favoriserad av föräldern av motsatt kön, vilket kan förklaras av att föräldrarna har högre krav på barnen av samma kön som sig själv. Om pappan då har större krav och förväntningar på en förstfödd son skulle det medföra i enlighet med Taris och Bok (1997) att faderns involvering medför en mer känsla av kontroll till en förstfödd son i jämförelse med en förstfödd dotter. Enligt resultatet i föreliggande studie tycks denna könsskillnad inte gälla senarefödda kvinnor och senarefödda män, där syskonplaceringen istället tenderar att vara en viktigare variabel än kön, vilket enligt Sulloway (1996) innebär att den lägre kravbilden medför mindre ansvarstagande och därmed en potentiellt lägre känsla av kontroll. Denna avsaknad av signifikant könsskillnad i locus of control för senarefödda stöds också av Beer & Horn (2000), som anser att senarefödda mäns egenskaper tenderar att påminna om många generellt sett kvinnliga personlighetsdrag. Detta skulle delvis kunna förklaras av teorin om att senarefödda män med äldre bröder påverkas av den aktiverade antigenen hos modern och därigenom äger större odds för mer feminina drag (Blanchard, 2001; Blanchard et al., 2002). En total könsskillnad i locus of control, oberoende av syskonplacering, kunde dock inte påvisas i föreliggande studie, vilket också stöds av tidigare forskning (Chubb & Fertman, 1997; Furnham & Greaves, 1994).

Ett annat syfte med föreliggande studie var att testa en Internetbaserad enkät för att möjliggöra en inomfamiljsstudie där två syskon från samma familj skulle svara. Detta val av undersökningsförfarande användes också för att förenkla, förbättra och effektivisera administrationen av enkätkorrespondensen, dels mellan undersökingsdeltagarna internt och dels gentemot undersökningsledarna. Även undersökingsdeltagarnas anonymitet, frivillighet, flexibilitet och mobilitet förstärks, vilket kan göra att fler individer väljer att delta. Personer som inte använder dator och Internet utestängs förvisso från denna studie, men de ovanstående beskrivna vinsterna, och den betydligt svårare genomförbara inomfamiljsdesignen utan dessa tekniska hjälpmedel, väger till den webbaserade enkätens fördel. Av 135 användbara enkäter kunde det också konstateras att alla fyllt i en personlig syskonkod och också vidarebefordrat enkätlänken enligt instruktionen. Sextioåtta personers enkätsvar kunde sedan överföras till, och beräknas i, inomfamiljsundersökningen. Möjliga orsaker till att de återstående 67 personernas respektive syskon ej besvarat enkäten kan dels vara av ordinär natur, såsom att vederbörande helt enkelt inte vill och/eller bemödar sig att delta, och dels vara av teknisk art, i form av att felaktig syskonkod och/eller felaktig/inaktiv e-postadress angivits i vidarebefordransformuläret. Denna informationskorrespondens faktiska innehåll låg helt i de enskilda undersökingsdeltagarnas ansvar och kunde av undersökningsledarna inte kontrolleras, annat än att formuläret programmerades så att det endast var möjligt att skicka om det

verkligen stod en korrekt ifylld e-postadress i det aktuella fältet för detta ändamål och att alla faktiskt ändå gjort en vidarebefordran.

En begränsning i studien är att ingen hänsyn tagits till hur många syskon undersökingsdeltagarna har totalt, om något syskon skulle ha framlidit eller skulle vara utvecklingsstört, eller på annat sätt kunnat påverka ansvaret och/eller rollerna inom familjen. Det är dock möjligt, eller rentav troligt, att det skulle bli för få undersökingsdeltagare i varje grupp, och ganska svårt att på ett adekvat sätt avgränsa dessa grupper, om alla kombinationer av syskonantal och respektive åldersdifferens och kön på var och en av dessa skulle tas i beaktning. SCB (2006) anger dock att den traditionella kärnfamiljen, som denna studie begränsades till att omfatta, är den mest vanligt förekommande och att det i Sverige är relativt ovanligt med familjer med fyra barn eller fler.

Andra faktorer som kan inverka på personligheten under uppväxten är social klasstillhörighet, ras och kön, vilket Freese et al., (1999) anser vara mer relaterat till sociala attityder än syskonplacering. Den föreliggande studiens inomfamiljsdesign ger dock ett inbyggt skydd mot dessa omständigheter och syskonantalets påverkan, och följer också andra studiers tydliga rekommendationer för användandet av ett sådant undersökningssupplägg (Beck et al., 2005; Guastello & Guastello, 2002; Paulhus et al., 1999; Rodgers et al., 2000; Rodgers et al., 2001; Saraglou & Fiasse, 2003; Wichman et al., 2006). En skillnad från flera andra inomfamiljsundersökningar, där enbart ett syskon från varje familj fått ranka och uppskatta dels sig själv och dels sitt syskon, är att i den föreliggande undersökningen ombads två syskon från samma familj fullgöra lika enkäter, där varje individ enbart svarat för sig själv. Frågan är då om självinsikten är större än hur man känner och uppfattar sitt syskon. Den uteblivna signifikanta skillnaden mellan förstfödda och senarefödda i den separata mellanfamiljsundersökningen styrker också inomfamiljsdesignens obetvingade validitet. En annan typ av felkälla kan vara den förväntning som riskerar att infinna sig om undersökningssupplägget blottar syftet och individerna riskerar att generalisera egenskaper utifrån välkända stereotyper. Paulhus et al. (1999) testade detta genom att låta syskonplaceringssyftet i undersökningsinstruktionen både vara framträdande och dold. En variation som visade sig sakna betydelse. Paulhus et al. diskuterar därför om att de stereotypa syskonskillnader, som enligt kritiker riskerar att infinna sig, existerar just för att de är sanna och att syskonplaceringen därför påverkar personligheten.

En annan felkälla till det uppkomna resultatet är att också undersökingsdeltagarnas ålder kan påverka resultatet. Studier har visat att inre locus of control tenderar att öka med åldern (Chubb & Fertman, 1997; Gomez, 1997; Taris & Bok, 1997). En korrelation som också föreliggande studie fann vara signifikant. Denna slutsats i kombination med att yngre vuxna rent allmänt under en fas av sin mognadsutveckling kan vara lite rebelliska, kan alltså påverka resultatet för respektive syskonplacering. Skillnaden i medelålder mellan förstfödda och senarefödda i det totala samplet i förhandenvarande undersökning var dock endast 2,3 år, vilket ändock talar för syskonplaceringens större inverkan.

Eftersom Rotters locus of control-skala utgår från den sociala inlärningsteorin ansågs den lämplig att applicera på en undersökning som har andra miljömässiga variabler – i

detta fall syskonplacering. Rotters locus of control-frågor är sedan de utformades 1966 vida använda i att undersöka sättet att attribuera orsaker till händelser och prestationer. Trots vidareutvecklande i diverse olika skalor för barn, arbetslivet och uppdelande i flera dimensioner, anser Hughes (2005) att Rotters frågor fungerar och lämpar sig bra på ett nutida sampel. Invändningar finns dock gällande Rotters formuleringar av de yttre locus of control-alternativen, vars negativa klang mer än den faktiska betydelsen kan påverka svaren för människor med depressioner (Lamont, 1972, refererad i Presson & Benassi, 1996). Det förefaller ändå som att yttre locus of control leder till negativa följder såsom dåligt självförtroende, dålig självkänsla, depression och självmordsbenägenhet (Evans et al., 2005; Kennedy et al., 1998; Martin et al., 2004; Petrosky & Birkimer, 1991; Pokrajac-Bulian & Živcic-Becirevic, 2005; Presson & Benassi, 1996), vilket kan tyda på att känslor av hopplöshet och en upplevd oförmåga att inte kunna påverka och styra sitt liv leder till dessa negativa problem. Även om inget samband mellan yttre locus of control och ökade risker för dessa psykologiska fenomen också har påvisats (Mamlin et al., 2001; Paruch et al., 2006).

Å andra sidan kan ett alltför stort inre locus of control leda till ökade stressnivåer. Enligt Bradley och Mims (1992) finns förstfödda överrepresenterade på arbeten som kräver hög utbildning och konkurrenskraftiga egenskaper, vilket delvis kan tyda på att dessa individer känner av de högre ställda kraven och förväntningarna från föräldrarna och därigenom uppfostrats till att prestera och att tro på sin egen förmåga. Detta kan dock leda till en ovilja att ta hjälp av andra och ett alltför stort ansvar medför ökade risker för stress och hjärtproblem. Områden inom vilka förstfödda också visat sig vara överrepresenterade (Ivancevich et al., 1987; Phillips et al., 1990). Detta skulle också innebära dubbla risker för förstfödda män, då också män generellt sett oftare än kvinnor anammar detta destruktiva och negativa beteende, som resultatet kan vara av en alltför presterande, ansvarstagande och konkurrerande livsstil. Det förefaller därför som att det varken är positivt med ett extremvärde av locus of control i någon av ytterligheterna på skalan, men det tycks ändå som uppenbart att en något mer inre locus of control är att föredra, då detta medför en ökad känsla av att kunna styra och påverka sitt eget liv, och en mindre risk för att hopplöst tro att det mesta sker utanför sin egen kontroll.

Förslag på framtida forskning inom detta område kan, med anledning av tidigare diskuterade eventuella felkällor, vara att undersöka syskons locus of control då de är i samma ålder, och/eller kontrollera och jämföra locus of control mellan föräldrar och barn. Det kan också vara intressant att låta två syskon både svara för sig själv och ranka sitt syskon. Detta för att undvika bristande självinsikt och för att jämföra hur två syskon tolkar varandra och sin familjesituation. Om också ensam barn ingår i framtida studier kan resultaten också tolkas utifrån hur en förstfödd och dess familj påverkas och förändras då ett till barn föds. Mer information kan då erhållas om det till största delen är det faktum att ett barn ensamt får ha all uppmärksamhet och förväntningar från föräldrarna eller om det är det nya barnets ankomst och syskonens interna interaktion som formar detta förstfödda barn.

Med anledning av de följder och skillnader som finns mellan inre och yttre locus of control och de erhållna syskon- och könsskillnaderna i den föreliggande undersökningen ligger det nära till hands att uppmåna föräldrar och unga vuxna att reflektera över sin familj och den påverkan och interaktion som där sker mellan dess

medlemmar. Orubbliga och oföränderliga omständigheter, såsom att den förstfödda uppenbarligen alltid kommer att vara äldst och vara tvungen att bryta is, och den senarefödda alltid kommer att vara yngre, förefaller påverka en del av personligheten, men där syskonplaceringens inverkan emellertid kan minskas. Dock inte med syftet att skapa helt lika individer, då det med stor tydlighet är önskvärt att föräldrar förväntar sig att barnen är olika och inte gör direkta jämförelser mellan dessa. Men föräldrar bör trots allt även tänka på att fördela ansvar mellan förstfödda och senarefödda barn, oavsett kön, och också försöka behandla barnen så lika som möjligt då de är i samma ålder, i form av friheter, ansvar och krav, för att på så sätt ge lika möjligheter till alla barn att utveckla en känsla av kontroll, kunskap, förtroende och tro på sin egen förmåga att själv kunna påverka och styra sitt eget liv.

Referenser

- Abramovitch, R., Corter, C., & Pepler, D. J. (1980). Observations of Mixed-Sex Sibling Dyads. *Child Development, 51*, 1268-1271. Abstract.
- Beck, E., Burnet, K. L., & Vosper, J. (2005). Birth-order effects on facets of extraversion. *Personality and Individual Differences, 40*, 953-959.
- Beer, J. M., & Horn, J. M. (2000). The Influence of Rearing Order on Personality Development Within Two Adoption Cohorts. *Journal of Personality, 68*, 789-819.
- Blanchard, R. (2001). Fraternal Birth Order and the Maternal Immune Hypothesis of Male Homosexuality. *Hormones and Behavior, 40*, 105-114.
- Blanchard, R., Zucker, K. J., Cavacas, A., Allin, S., Bradley, S. J., & Schachter, D. C. (2002). Fraternal Birth Order and Birth Weight in Probably Prehomosexual Feminine Boys. *Hormones and behavior, 41*, 321-327.
- Bradley, R. W., & Mims, G. A. (1992). Using Family Systems and Birth Order Dynamics as the Basis for a College Career Decision-Making Course. *Journal of Counseling and Development, 70*, 445-448.
- Carlson, N. R., Martin, G. N., & Buskist, W. (2004). *Psychology*. Essex: Pearson Education Limited.
- Chalfant, D. (1994). Birth Order, Perceived Parental Favoritism, and Feelings Towards Parents. *Individual Psychology, 50*, 52-57.
- Chubb, N. H., & Fertman, C. I. (1997). Adolescent Self-Esteem and Locus of Control: A Longitudinal Study of Gender and Age Differences. *Adolescence, 32*, 113.
- Eccles, J. S. (1987). Gender roles and women's achievement-related decisions. *Psychology of Women Quarterly, 11*, 135-172.
- Eckstein, D. (2000). Empirical Studies Indicating Significant Birth-Order-Related Personality Differences. *The Journal of Individual Psychology, 56*, 481-494.
- Edwards, R., Hadfield, L., Lucey, H., & Mauthner, M. (2006). *Sibling identity and relationships. Sister and brothers*. Abingdon: Routledge.
- Enger, J. M., Howerton, D. L., & Cobbs, C. R. (1994). Internal/External Locus of Control, Self-Esteem, and Parental Verbal Interaction of At-Risk Black Male Adolescents. *The Journal of Social Psychology, 134*, 269-274.

- Evans, W. P., Owens, P., & Marsh, S. C. (2005). Environmental Factors, Locus of Control, and Adolescents Suicide Risk. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 22, 301-319.
- FN. (1989). *Konventionen om barnens rättigheter*.
- Freese, J., Powell, B., & Steelman, L. C. (1999). Rebel without a cause or effect: Birth order and social attitudes. *American Sociological Review*, 64, 207-231.
- Furnham, A., & Greaves, N. (1994). Gender and locus of control correlates of body image dissatisfaction. *European Journal of Personality*, 8, 183-200.
- Galton, F. (1874). *English men of science: Their nature and nurture*. London: Macmillan.
- Goldberg, L. R. (1990). An Alternative "Description of Personality": The Big-Five Factor Structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229.
- Gomez, R. (1997). Locus of Control and Type A Behavior Pattern as Predictors of Coping Styles Among Adolescents. *Personality and Individual Differences*, 23, 391-398.
- Guastello, D. D., & Guastello, S. J. (2002) Birth Category Effects on the Gordon Personal Profile Variables. *Journal of Articles in Support of the Null Hypothesis*, 1, 1-7.
- Harris, K. A., & Morrow, K. B. (1992). Differential Effects of Birth Order and Gender on Perceptions of Responsibility and Dominance. *Individual Psychology*, 48, 109-118.
- Hughes, B. M. (2005). Birth Order and Locus of Control Revisited: Sex of Sibling as a Moderating factor. *Psychological Reports*, 97, 419-422.
- Ivancevich, J. M., Matteson, M. T., & Gamble, G. O. (1987). Birth Order and the Type A Coronary Behavior Pattern. *Individual Psychology*, 43, 42-49.
- Jefferson, T. J., Herbst, J. H., & McCrae, R. R. (1998). Associations between Birth Order and Personality Traits: Evidence from Self-Reports and Observer Ratings. *Journal of Research in Personality*, 32, 498-509.
- Johnson, M. (2002). The importance of self-attitudes for type A-B, internality-externality and health status. *Personality and Individual Differences*, 33, 777-789.
- Kennedy, B. L., Lynch, G. V., & Schwab, J. J. (1998). Assessment of Locus of Control in Patients with Anxiety and Depressive Disorders. *Journal of Clinical Psychology*, 54, 509-515.
- Kessler, D. (1991). Birth Order, Family Size, and Achievement: Family Structure and Wage Determination. *Journal of Labor Economics*, 9, 413-426.
- Mamlin, N., Harris, K. R., & Case, L. P. (2001). A Methodological Analysis of Research on Locus of Control and Learning Disabilities: Rethinking a Common Assumption. *The Journal of Special Education*, 34, 214-225.
- Martin, G., Richardson, A. S., Bergen, H. A., Roeger, L., & Allison, S. (2005). Perceived academic performance, self-esteem and locus of control as indicators of need for assessment of adolescent suicide risk: implications for teachers. *Journal of Adolescence*, 28, 75-87.
- McGoldrick, M., & Gerson, R. (1985). *Genograms in Family Assessment*. New York: W.W. Norton & Co.
- Mendelson, M. J. (1990). *Becoming a Brother: A Child Learns About Life, Family, and Self*. Cambridge: MIT Press.

- Michalski, R. L., & Shackelford, T. K. (2001). Birth order and sexual strategy. *Personality and Individual Differences, 33*, 661-667.
- Michalski, R. L., & Shackelford, T. K. (2002). An Attempted Replication of the Relationships between Birth Order and Personality. *Journal of Research in Personality, 36*, 182-188.
- Minuchin, S. (1974). *Families & Family Therapy*. Cambridge: Harvard University Press.
- Parker, W. D. (1998). Birth-order effects in the academically talented. *Gifted Child Quarterly, 42*, 29-38. Abstract.
- Paruch, J., et al. (2006). Locus of control in persons clinically risk for psychosis. *Schizophrenia Research, 86*, 85.
- Paulhus, D. L., Trapnell, P. D., & Chen, D. (1999). Birth order effects on personality and achievement within families. *Psychological Science, 10*, 482-488.
- Pefley, W. R. (1987). Locus of Control and Hostility: Sex Differences. *The Journal of Psychology, 121*, 329-334.
- Petrosky, M. J., & Birkimer, J. C. (1991). The relationship among locus of control, coping styles, and psychological symptom reporting. *Journal of Clinical Psychology, 47*, 336-345.
- Pfouts, J. H., (1980). Birth Order, Age-Spacing, IQ Differences, and Family Relations. *Journal of Marriage and the Family, 42*, 517-531. Abstract.
- Phillips, A. S., Bedeian, A. G., Mossholder, K. W., & Touliatos, J. (1988). Birth Order and Selected Work-Related Personality Variables. *Individual Psychology, 44*, 492-499.
- Phillips, A. S., Long, R. G., & Bedeian, A. G. (1990). Type A Status: Birth Order and Gender Effects. *Individual Psychology, 46*, 365-373.
- Phillips, A. S., & Phillips, C. R. (1994). Birth Order and Achievement Attributions. *Individual Psychology, 50*, 119-124.
- Phillips, A. S., & Phillips, C. R. (2000). Birth-Order Differences in Self-Attributions for Achievement. *The Journal of Individual Psychology, 56*, 474-480.
- Pokrajac-Bulian, A., & Zivcic-Becirevic, I. (2005). Locus of Control and Self-Esteem as Correlates of Body Dissatisfaction in Croatian University Students. *European Eating Disorders Review, 13*, 54-60.
- Presson, P. K., & Benassi, V. A. (1996). Locus of Control Orientation and Depressive Symptomatology: A Meta-Analysis. *Journal of Social Behavior and Personality, 11*, 201-212.
- Presson, P. K., Clark, S. C., & Benassi, V. A. (1997). The Levenson Locus of Control Scales: Confirmatory Factor Analyses and Evaluation. *Social Behavior and Personality, 25*, 93-104.
- Pulakos, J. (1987). The Effects of Birth Order on Perceived Family Roles. *Individual Psychology, 43*, 319-328.
- Rodgers, J. L., Cleveland, H. H., van den Oord, E., & Rowe, D. C. (2000). Resolving the debate over birth order, family size, and intelligence. *American Psychologist, 55*, 599-612. Abstract.
- Rodgers, J. L., Cleveland, H. H., van den Oord, E., & Rowe, D. C. (2001). Birth Order and Intelligence: Together Again for the Last Time?. *American Psychologist, 56*, 523-524. Abstract.

Rosenberg, B. G., & Hyde, J. S. (1993). Differential Socialization of Only and First-Born Children. *Paper presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development (60th, New Orleans, LA, March 25-28, 1993)*.

Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs, 80*, Whole No. 609.

Saad, G., Gill, T., & Natarajan, R. (2005). Are laterborns more innovative and nonconforming consumers than firstborns? A Darwinian perspective. *Journal of Business Research, 58*, 902-909.

Salmon, C. A., & Daly, M. (1998). Birth Order and Familial Sentiment: Middleborns are Different. *Evolution and Human Behavior, 19*, 299-312.

Sanders, R. (2004). *Sibling Relationships. Theory and Issues for Practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Saraglou, V., & Fiasse, L. (2003). Birth order, personality, and religion: a study among young adults from a three-sibling family. *Personality and Individual Differences, 35*, 19-29.

SCB. (2006). *Barn och deras familjer 2005*.

Schermerhorn, J. R., Jr. (1986). Team Development for High Performance Management. *Training and Development Journal, 40*, 38-41.

Sulloway, F. J. (1996). *Born to rebel: Birth order, family dynamics, and creative lives*. London: Little, Brown and Company.

Taris, T. W., & Bok, I. A. (1997). Effects of Parenting Style Upon Psychological Well-being of Young Adults: Exploring the Relations Among Parental Care, Locus of Control and Depression. *Early Child Development and Care, 132*, 93-104.

Vandell, D. L. (2000). Parents, peer groups, and other socializing influences. *Developmental Psychology, 36*, 699-710.

Wichman, A. L., Rodgers, J. L., & MacCallum, R. C. (2006). A Multilevel Approach to the Relationship Between Birth Order and Intelligence. *Personality and Social Psychology Bulletin US: Sage Publications, 32*, 117-127. Abstract.

Zweigenhaft, R. L. (2002). Birth Order Effects and Rebelliousness: Political Activism and Involvement with Marijuana. *Political Psychology, 23*, 219-233.

Appendix A

Syskonstudie >>>

Detta är en enkätundersökning som ingår i en C-uppsats i psykologi vid Högskolan Dalarna. Vi söker för denna undersökning biologiska helsyskon som vuxit upp tillsammans och med båda föräldrarna. Vi ser gärna att både män och kvinnor som är minst 16 år svarar. Deltagandet är helt anonymt.

Efter att Du fyllt i och skickat enkäten kommer Du ges möjlighet att per e-post meddela Ditt syskon länken till enkäten. Vi ser Din och Ditt syskons medverkan som betydelsefull och hoppas att Ni vill delta i studien.

Tack på förhand och lycka till!

För att fylla i enkäten som tar ca 5-10 min klicka här >>>

Kontakt:

Nicklas Banck
E-post: nicklas@beteendevetenskap.com

Adam Eriksson
E-post: adam@beteendevetenskap.com

Appendix B

Syskonstudie

Kön: Man
 Kvinna

Ålder:

Din syskonplacering: Förstfödd
 Senarefödd

Är Du uppvuxen med helsyskon och
båda Dina biologiska föräldrar? Ja
 Nej

Ta ställning till nedanstående påståenden och välj för varje uppgift det alternativ som Du samtycker med mest.
Det är viktigt att hela enkäten fylls i.

- Barn hamnar i svårigheter eftersom deras föräldrar straffar dem för mycket.
 Problemet med de flesta barn nuförtiden är att deras föräldrar skämmer bort dem.
- Många av de olyckliga händelserna i människors liv beror delvis på otur.
 Människors otur är resultat av de misstag de gör.
- En av de stora anledningarna till varför det finns krig är att människor inte tillräckligt mycket intresserar sig för politik.
 Det kommer alltid att finnas krig, oavsett hur mycket människorna försöker förhindra dem.
- I det långa loppet får människor den respekt de förtjänar.
 En individs värde passerar tyvärr obemärkt förbi, oavsett hur mycket man förtjänar det.
- Påståendet att lärare är orättvisa mot eleverna är nonsens.
 De flesta elever inser inte i vilken omfattning deras betyg påverkas av olyckliga omständigheter.
- Utan de rätta egenskaperna kan man inte vara en effektiv ledare.
 Kompetenta människor som misslyckas med att bli ledare har inte tagit tillvara på sina möjligheter.
- Hur mycket du än försöker finns det alltid människor som helt enkelt inte gillar dig.
 Människor som inte kan förmå andra att gilla dem, förstår sig inte på hur man kommer överens med andra.
- Arvet spelar en avgörande roll i bestämmandet av ens personlighet.
 Det är ens erfarenheter i livet som bestämmer hur man är.

9. Jag har ofta funnit att det som är menat att hända också kommer att hända.
 Att lita på ödet har inte fungerat för mig i jämförelse med att ta tag i det själv.
10. Om man som student är väl förberedd finns det sällan, eller aldrig, något som kan kallas "orättvist prov".
 Många gånger är frågorna på prov i skolan så orelaterade till kursens innehåll att det är meningslöst att läsa på.
11. Att vara framgångsrik är en fråga om hårt arbete - tur har lite eller ingenting med det att göra.
 Att få ett bra jobb beror till största delen på att vara på rätt ställe vid rätt tidpunkt.
12. Den vanlige medborgaren kan påverka regeringens beslut.
 Världen är styrd av några få människor, och det är inte mycket den lilla människan kan göra åt det.
13. När jag gör upp planer är jag nästan säker på att jag kan genomföra dem.
 Det är inte alltid bra att planera för långt in i framtiden, då många saker ändå verkar bero på tur eller oflyt.
14. Det finns vissa människor som helt enkelt inte är goda.
 Det finns något gott inom alla människor.
15. Tur har liten eller ingen inverkan på mina möjligheter att göra vad jag vill.
 Många gånger kan vi lika gärna singla slant för att bestämma vad vi ska göra.
16. Vem som blir chef beror ofta på vem som hade turen att vara först på rätt ställe.
 Att få människor att göra rätt saker beror på förmåga - tur har liten eller ingen påverkan.
17. Vad beträffar globala beslut är de flesta av oss offer för krafter vi varken kan förstå eller kontrollera.
 Genom att aktivt delta i politiska och sociala angelägenheter kan folket kontrollera världshändelserna.
18. De flesta människor inser inte i vilken utsträckning deras liv beror på tillfälliga omständigheter.
 Det finns inte något som heter "tur".
19. Man ska alltid vara öppen för att erkänna misstag.
 Det är vanligtvis bättre att dölja sina misstag.
20. Det är svårt att veta om en person verkligen tycker om dig eller inte.
 Hur många vänner du har beror på hur trevlig du är.
21. I det långa loppet är de dåliga sakerna som händer oss lika många som de goda.
 De flesta missöden är ett resultat av bristande förmåga, okunnighet, lathet eller alla tre.
22. Med tillräckligt stor ansträngning kan vi utplåna politisk korruption.
 Det är svårt för människorna att ha stor kontroll över vad politikerna gör.

23. Ibland har jag svårt att förstå hur lärarna kan sätta de betyg de gör.
 Det är ett direkt samband mellan hur hårt jag studerar och vilket betyg jag får.
24. En god ledare förväntar sig att människor själva ska bestämma vad de skall göra.
 En god ledare gör det klart för alla vad det är de ska göra.
25. Många gånger känner jag att jag har lite inflytande över de saker som händer mig.
 Det är en omöjlighet för mig att tro att tillfälligheter och tur spelar en betydande roll i mitt liv.
26. Människor är ensamma eftersom de inte försöker att vara vänliga och öppna.
 Det är ingen idé att alltför mycket försöka vara andra till lags - antingen gillar de dig eller så gör de det inte.
27. Det är alltför mycket betoning på idrott på högstadiet.
 Lagsporter är ett utmärkt sätt att utveckla människor.
28. Det som händer mig har med mina handlingar att göra.
 Ibland känner jag att jag inte har tillräckligt med kontroll över de riktningar som mitt liv tar.
29. Oftast förstår jag inte varför politiker beter sig som de gör.
 På det hela taget är folket ansvarigt för dåligt styrande politiker både på nationell och på lokal nivå.

För att Dina svar ska kunna paras ihop syskonvis måste Du här ange en egen påhittad syskonkod, vilken är viktig att Du kommer ihåg, då Du kommer att få meddela Ditt syskon denna i ett e-postformulär efter att enkäten har slutförts.

Alt. 1. Fyll i en valfri syskonkod - som kan vara siffror, bokstäver, namn - Du väljer alltså själv vad som kan användas för identifikation mellan Ditt och Ditt syskons enkätsvar.

Alt. 2. Fyll i den syskonkod Du redan fått från Ditt syskon.

Syskonkod:

Kontrollera Dina svar och att Du fyllt i hela enkäten. Klicka därefter på "skicka".

Skicka

Appendix C

Tack för din medverkan!

Dina svar är nu registrerade.

För att vi skall kunna använda dessa syskondata är det viktigt att du meddelar ditt syskon enligt följande schema:

- Är du förstfödd; maila ett syskon.
- Är du senarefödd; maila ditt äldsta syskon.
- Har du redan blivit meddelad och två syskon har fyllt i enkäten? Då tackar vi för eran medverkan.

Informationen som fylls i är endast synlig för mottagaren av e-postmeddelandet - dvs. Ditt syskon.

Syskonkod:

Ditt eget för- och efternamn:

Din e-postadress:

Ditt syskons e-postadress:

Kontrollera att rätt adress och information har angivits ovan. Klicka därefter på "skicka".

Appendix D

Hej!

Ditt syskon, dvs. avsändaren till detta mail, har svarat på en enkät som ingår i en C-uppsats i psykologi vid Högskolan Dalarna. Denna studie kräver att två biologiska syskon svarar på samma enkät. Ditt syskon vill därför att Du också deltar.

Alla svar är helt anonyma. Det enda som krävs är att Du svarar på enkäten som finns på nedanstående länk och i slutet på denna anger ditt syskons syskonkod, vilken Du också kan se längst ned på detta mail.

Klicka på länken för att komma till enkäten, som tar ca 5-10 minuter att fylla i - Tack på förhand!

<http://www.beteendevetenskap.com/syskonstudie.html>

Syskonkod: ***